

INLEIDING TOT HET DUNNINGSVRAAGSTUK

[651.74 : 922.1]

door

D. SIKKEL

Veelzijdig gebruik.

Op het Wereldbosbouwcongres 1960 gehouden te Seattle, werd „Multiple Use” erkend als een belangrijke richtlijn voor het beheer en de bedrijfsvoering. Met name werden als waardevolle functies genoemd: hout, water, weide, fauna en recreatie.

Hoewel de uitdrukking „Veelzijdig gebruik” *) pas de laatste jaren een algemeen erkend begrip is geworden, is de toepassing hiervan reeds zo oud als de mensheid die met het bos te maken heeft. Met de toename van de bevolkingsdichtheid en afname van de oppervlakte bos, werd de betekenis van het bos voor de menselijke samenleving steeds groter. Men begon zich te realiseren dat het bos, naast de productie van hout, ook nog vele andere functies in de samenleving vervult.

Voor Nederland is veelzijdig gebruik, met name voor de bossen van het Staatsbosbeheer, thans een levend begrip geworden. De doelstelling van het beheer van de Staatsbossen is gericht op: houtproductie, natuurbescherming, landschapsverzorging en recreatie. Welke functie het belangrijkste is, is in 't algemeen moeilijk te zeggen. Wel kunnen wij voor bepaalde boswachterijen aangeven wat de belangrijkste functies zijn. De excursieroute langs de verschillende boswachterijen was zodanig gekozen, dat de deelnemers met al deze verschillende facetten kennis konden maken.

Het bos zal zijn meervoudige doelstelling alleen dan goed kunnen vervullen als het duurzaam in stand wordt gehouden. Al onze Nederlandse bossen zijn cultuurbossen. Voor de instandhouding van deze bossen is dunning een noodzakelijke beheersmaatregel.

Onderwerp studiereis.

De directeur van de „Forestry and Forest Products Division of the Food and Agricultural Organization” heeft de goede gedachte gehad het probleem van de dunning als onderwerp van de „Study Tour” te kiezen. Op zijn verzoek is het programma van deze „Study Tour” zoveel mogelijk op de praktische uitvoering gericht. Deze praktische uitvoering is iets wat ons als bosbouwers sterk aanspreekt.

In de bosbouw en wel speciaal op het gebied van de dunning zijn veel belangwekkende theorieën ontwikkeld, maar hiervan zijn maar weinige van blijvend praktisch nut gebleken. De excursies werden daarom beperkt tot die theorieën die in de praktijk ook werkelijk toepassing hebben gevonden. In Nederland moet onze houtbehoefte voor $\frac{5}{6}$ door import worden gedekt. In zekere zin is dit ook het geval met onze kennis van de toegepaste bosbouw. Deze kennis hebben wij voor een zeer belangrijk gedeelte verkregen door het werk van buitenlandse onderzoekers. Het regelmatige contact met bosbouwers uit andere landen en de praktijk die onze houtvesters in het

*) De schrijver vertaalt hier anders dan geschiedde in het februari-nummer bij de behandeling van het Wereld Bosbouwcongres, waar het luidde: „Meervoudige doelstelling”. Red.

buitenland tijdens hun studie hebben doorgebracht, zijn voor ons van fundamenteel belang.

De kennis en ervaring die wij zelf buiten onze landsgrenzen hebben verworven, hebben wij zo goed mogelijk aangepast aan de Nederlandse omstandigheden. Wij zijn er ons van bewust, dat aan deze praktische toepassing nog wel het nodige kan worden verbeterd.

Betekenis van de dunning.

De totale jaaropname van het Staatsbosbeheer is ongeveer 120.000 m³. Hiervan wordt 30% uit kaalkap en 70% of 84.000 m³ uit dunning verkregen. Als wij dan nog bedenken dat de dunning die door de beheerder moet worden uitgevoerd, het gevolg is van grondlegend werk van zijn voorganger en tevens vèrstrekkende gevolgen heeft voor het beheer van zijn opvolger, is het wel duidelijk welk een belangrijke plaats de dunning in ons gehele beheer inneemt.

De problemen rondom de uitvoering van de dunning hangen ten nauwste samen met de houtsoort en de leeftijd van het bos. Om een indruk te geven hoe het met de houtsoorten en de leeftijden van het Nederlandse bos is gesteld, heeft de afdeling Bosinrichting een leeftijdsklasse-overzicht opgesteld zowel voor het gehele land als voor de staatsbossen.

Uit grafiek 1, die betrekking heeft op een oppervlakte van 200.000 ha produktiebos, blijkt o.a. het volgende (zie blz. 331):

1. het Nederlandse bos is jong. De meeste bossen zijn niet ouder dan 60 jaar;
2. de oppervlakte naaldhout is 78% van vorengenoemde oppervlakte bos;
3. in alle leeftijdsklassen, behalve de oudste, is *Pinus* het sterkste vertegenwoordigd;
4. bij de naaldhoutsoorten wordt onderscheid gemaakt in mindereisende soorten (*Pinus spec.*) en meereisende soorten (*Picea spec.*, douglas en lariks). De laatste groep is vooral in de drie eerste leeftijdsklassen belangrijk.

Uit grafiek 2 die betrekking heeft op de bossen van het Staatsbosbeheer, met een totale oppervlakte van 39.350 ha, blijkt het volgende (zie blz. 332):

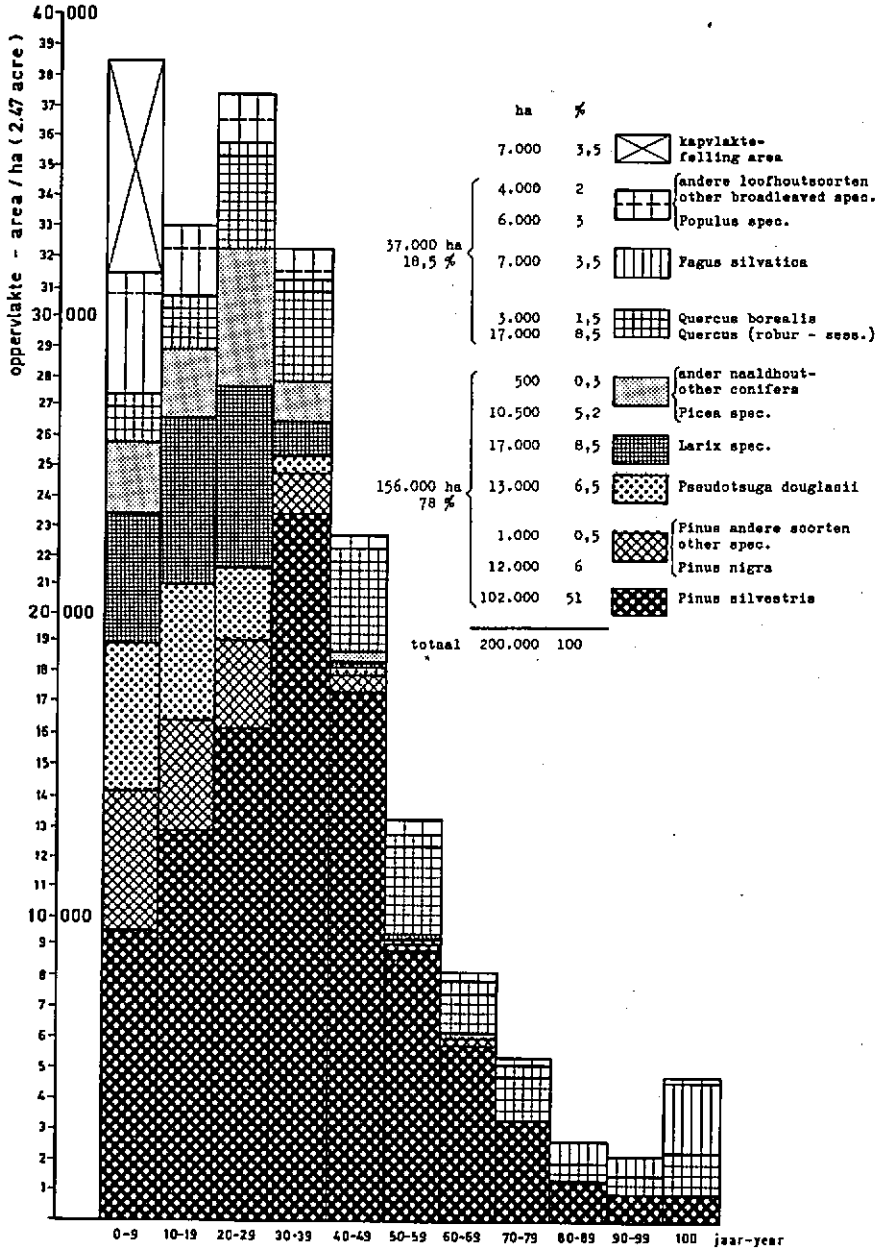
1. een belangrijk percentage wordt ingenomen door meereisende houtsoorten: douglas, lariks en fijnspar;
2. de invloed van de werkverschaffingen op de bebossing in de jaren 1930—1940 komt in de grafiek duidelijk tot uiting;
3. het aandeel van de fijnspar is zeer belangrijk. De oppervlakte fijnspar bij het Staatsbosbeheer is meer dan de helft van de totale oppervlakte fijnspar in Nederland.

Ontstaan en uitbreiding van de bossen in beheer bij het Staatsbosbeheer.

Het Staatsbosbeheer is een betrekkelijk jonge dienst. Eerst in 1899 werd begonnen met de bebossing van stuifzanden op de Veluwe. Hierna volgden de duinbebossingen bij Schoorl en op Texel.

De crisis gedurende de jaren 1929—1935 waren aanleiding dat de overheid grote oppervlakten woeste grond aankocht, die in werkverschaffing werden ontgonnen. De beste gedeelten werden ontgonnen voor de landbouw, terwijl de minder goede gedeelten werden bebost. In deze tijd werd in Drente de basis gelegd voor de huidige drie houtvesterijen met een totale oppervlakte van 18.000 ha.

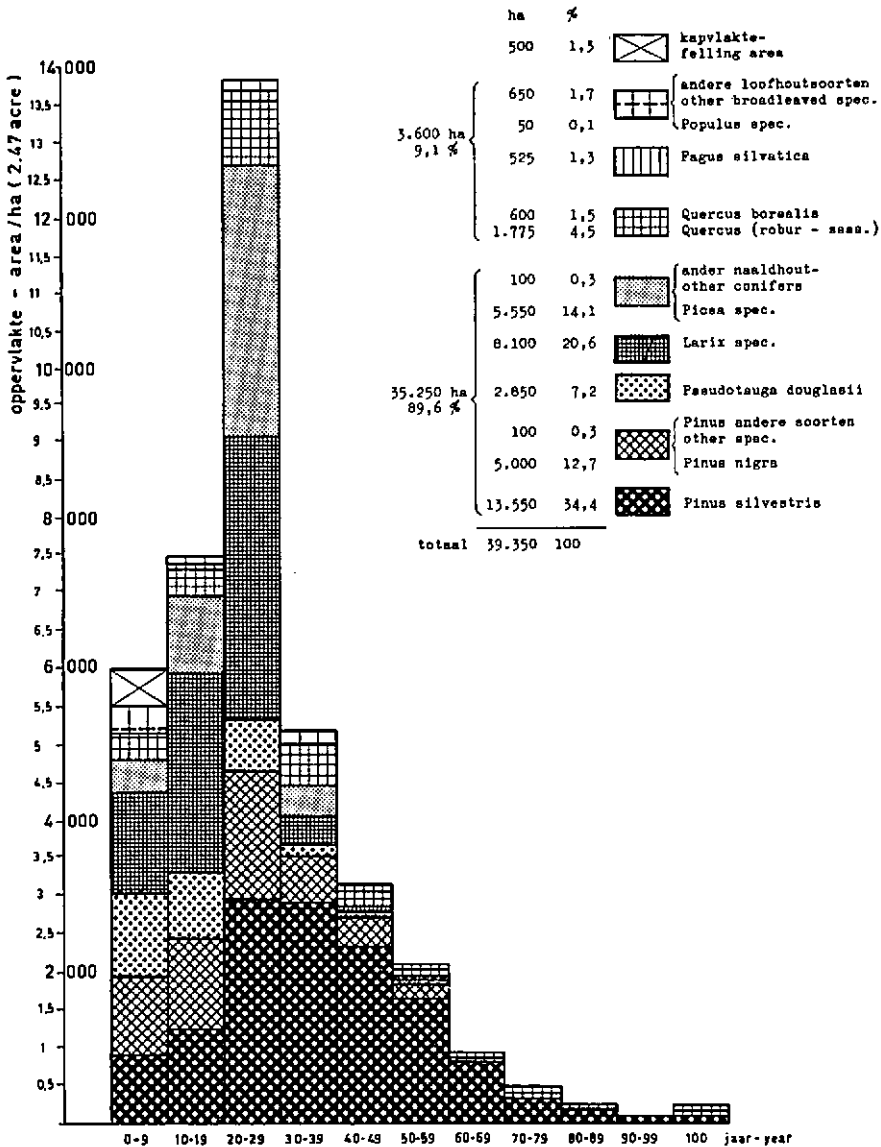
OPGAAND PRODUCTIEBOS IN NEDERLAND
 PRODUCTIVE HIGH FOREST IN THE NETHERLANDS
 LEEFTIJD SKLASSEN
 AGE CLASSES

Grafiek 1.

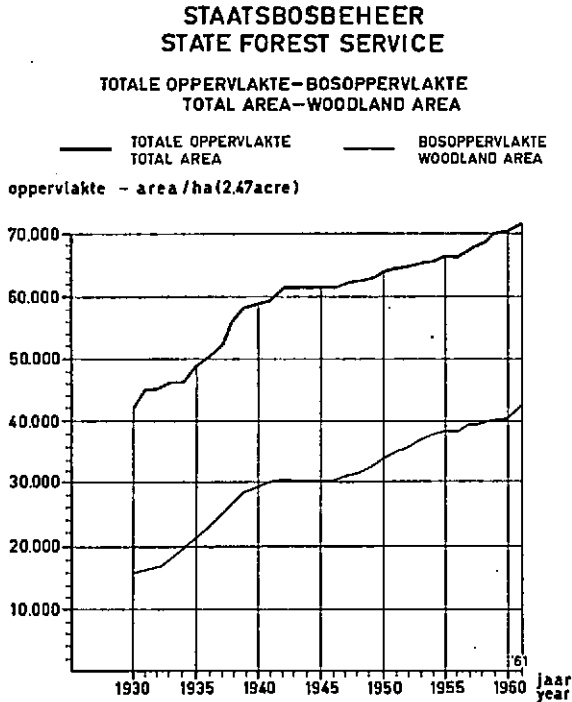
OPGAAND PRODUCTIEBOS STAATSBOSBEHEER
PRODUCTIVE HIGH FOREST STATE FOREST SERVICE

LEEFTIJDKlassen
AGE CLASSES

Grafiek 2.

Grafiek 3 geeft een beeld van de groei sedert 1930. De oppervlakte bedroeg op 1 augustus 1961 42.563 ha bos en 29.204 ha overige gronden (heide, duinen, zandverstuivingen en water).

Grafiek 3.

Arbeidsbezetting.

Om een indruk te geven van het aantal arbeiders werden twee grafieken samengesteld. In grafiek 4 is het aantal arbeiders (uitgedrukt in manjaren) aangegeven vanaf 1930. Teneinde te laten zien welke invloed de werkverschaffing op deze bezetting heeft is dit afzonderlijk aangegeven. De productiviteit van 1 manjaar werkverschaffing is ongeveer gelijk aan $\frac{1}{3}$ manjaar van een normale bosarbeider.

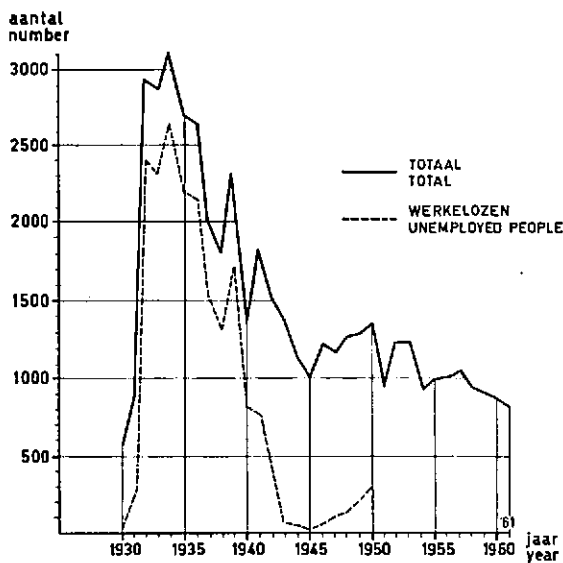
In grafiek 5 is eveneens vanaf het jaar 1930 het aantal arbeiders vergeleken met de oppervlakte bos. De arbeidsbezetting is dus uitgedrukt in aantal ha bos per manjaar. Sedert 1932 is een voortdurende stijging van de lijn te zien.

Met de bevolkingsaanwas en de welvaart van de laatste 10 jaren nam de betekenis toe van de overige, zogenaamde niet-bosgronden. Meer dan vroeger het geval was, moet werk buiten het eigenlijke bos worden verricht, zoals het houden van rondleidingen, toezicht en beveiligingsmaatregelen tegen brand en vernieling. De grafiek houdt met deze arbeid buiten het bos geen rekening. Zou dit wel het geval zijn, dan zou de lijn nog sterker stijgen dan thans reeds het geval is.

Uit de grafiek blijkt een sterke afname van de arbeidsbezetting sedert 1957. Om dit te verklaren, moge nog het navolgende dienen.

STAATSBOSBEHEER
STATE FOREST SERVICE

AANTAL ARBEIDERS } 1930 - 1961
NUMBER OF LABOURERS }

Grafiek 4.

De ontwikkeling sedert 1945.

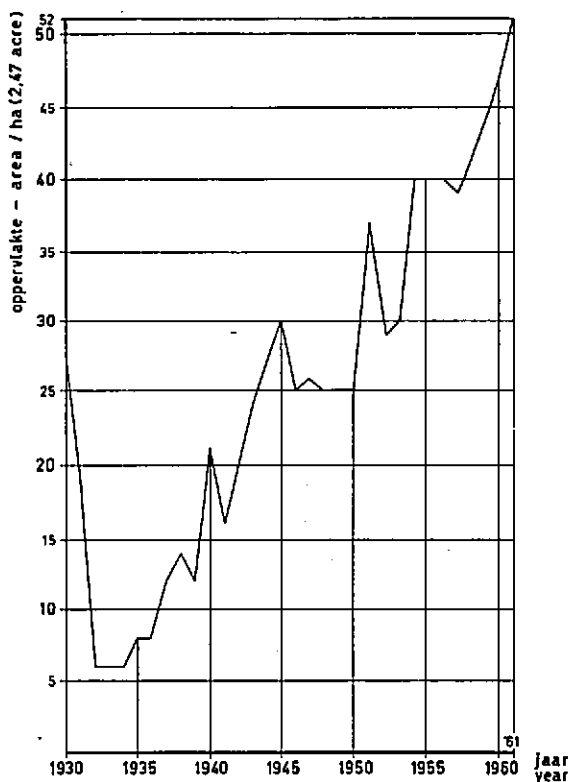
In de jaren 1945—1950 eiste het herstel van oorlogsschade en het inhalen van de achterstand in de normale beheersmaatregelen alle aandacht op. In de jaren 1951—1954 werd door enkele leidende figuren uit de kringen van de Landbouwhogeschool, de Nederlandsche Heidemaatschappij en het Staatsbosbeheer met een vooruitziende blik de aandacht erop gevestigd dat door verbetering van gereedschappen en verbetering van werkmethode een grote arbeidsbesparing kon worden verkregen. Deze nieuwe tak van wetenschap heeft een zeer grote invloed gehad op het Staatsbosbeheer.

De rationalisatiegedachte moest van de grond af worden opgebouwd. Begonnen met het onderhoud van goed gereedschap, ging men weldra over tot het importeren van beter gereedschap. De werkmethoden werden grondig herzien. Het eenmanswerk werd ingevoerd. Aan opleiding en training werd veel tijd en geld besteed. De arbeider kwam met zijn nieuwe gereedschap en verbeterde werkmethode in de volle belangstelling te staan. Invoeren van gemeten tarieven en loonsverhogingen waren hier het logische gevolg van. Aan de beheerders, zowel houtvesters als bosbouwkundige ambtenaren werden geheel andere eisen gesteld. Veel meer dan vroeger het geval was, werd van hen gevraagd leiding te geven en begrip op te brengen voor organisatie en het maken van plannen.

De invoering van de houtboekhouding en de bedrijfsadministratie vormden in 1957 het sluitstuk van deze stormachtige ontwikkeling. Door laatstgenoemde maatregelen kon het bedrijf effectiever worden beheerd en kregen de beheerders een beter inzicht in het kostenvraagstuk.

STAATSBOSBEHEER
STATE FOREST SERVICE

AANTAL HEKTAREN PER ARBEIDER
NUMBER OF HECTARES PER LABOURER

Grafiek 5.

Met het toenemend tekort aan vakbekwame arbeiders nam de betekenis van rationalisatie, organisatie en het vooruit opstellen van plannen nog toe. De bedrijfsplannen tot dusver meer als studie dan als werkstuk gebruikt, kregen actuele betekenis. Het jaarlijkse werkplan wordt nu gebaseerd op het bedrijfsplan. De verslaglegging in het jaarverslag is thans overeenkomstig de nieuwe normen aangepast aan het werkplan en het bedrijfsplan.

Deze gewijzigde inzichten waren direct van invloed op de onderscheidene taken van het personeel. De ongeschoolde arbeider maakte plaats voor de bosvakarbeider. De voorwerker die vroeger met de arbeiders aan de schop stond kreeg opzichterstaken. De boswachter wiens taak, zoals zijn naam reeds zegt, in hoofdzaak was het bewaren en behouden werd de technische bedrijfsleider en heet thans bosbouwkundig hoofdambtenaar. De houtvester is nu niet alleen deskundige, maar bovenal „manager”, met een open oog en belangstelling voor de veelzijdige functie die het bos in Nederland moet vervullen.